

Asia: VN/22704/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta kansalliseksi ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaksi 2030 (KISS2030)

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotettu kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 tasapainoinen, eli onko kaikki tarvittavat näkökohdat huomioitu?

Sopeutumissuunnitelma huomioi laajasti erilaisia sopeutumiseen liittyviä näkökulmia. SOSTE kiittää erityisesti laajaa pohdintaa koskien erilaisia haavoittuvuuksia ja eri ryhmille koituvia riskejä, joita ilmastonmuutos aiheuttaa.

Laajempi yhteiskunnallinen sopeutuminen esimerkiksi eriarvoisuuden kasvuun on jäänyt vähemmälle, vaikka suunnitelma tunnistaa mahdollisuuden, että ilmastonmuutos saattaa syventää jakolinjoja. Samalla suunnitelmassa todetaan, ettei sopeutumistyöllä pyritä vaikuttamaan sosioekonomisiin vaikutuksiin. SOSTEn näkökulmasta myös sosioekonomisiin vaikutuksiin sopeutumisen tulisi olla yksi osa sopeutumistyötä, sillä erilaiset sosiaaliset haasteet voivat vaikuttaa hyvin negatiivisesti yhteiskunnan vakauteen. Ilmastonmuutos ei ole sosiaalisista ongelmista erillinen ilmiö, vaan se saattaa syventää jo olemassa olevia yhteiskunnallisia kuiluja. Siksi esimerkiksi suunnitelmassakin esiin nostettu jako-oikeudenmukaisuuden vahvistaminen vaatii laajoja toimia myös ilmastopolitiikan osa-alueella.

2. Tarkemmat huomiot luvusta 'Havaitut muutokset, vaikutusskenaariot ja riskit' (Luku 2.2)

Kohdassa "2.2.4.9 Yhteisö- ja aluetason haavoittuvuus" käsitellään tiiviisti mahdollisia uhkakuvia koskien yhteiskunnan jakolinjojen syventymistä, joka johtuu dokumentin mukaan ihmisten erilaisista lähtökohdista sopeutumiseen. SOSTE kantaa huolta myös laajemmasta ilmastonmuutoksen aiheuttamasta polarisaatiosta, joka voi näkyä esimerkiksi luottamuksen heikkenemisenä viranomaisiin. Muun muassa polarisaatioon liittyviä näkökulmia on käyty läpi kattavasti Valtioneuvoston julkaisemassa Ilmastonmuutos ja turvallisuus -dokumentissa (2021). Yksittäisten kansalaisten tasolla olevien erojen ohella ilmastonmuutoksen vaikutukset voivat kasvattaa alueellisia tai sosioekonomisia eroja, mikä voi lisätä vastakkainasettelua tai eriarvoisuuden tunnetta.

Sopeutumisessa onkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten ilmastonmuutoksen haittojen realisoituessa sekä mahdollisissa kriisitilanteissa saadaan säilytettyä yhteiskunnallinen yhtenäisyys ja luottamus viranomaisiin.

Lähde: Hakala Emma, Erkamo Sanna, Pyykönen Juha, Tuomenvirta Heikki, Tynkkynen Oras, Berninger Kati, & Vihma Antto (2021). Ilmastonmuutos ja Suomen turvallisuus: Uhat ja varautuminen kokonaisturvallisuuden toimintamallissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:52.

3. Tarkemmat huomionne suunnitelman visiosta ja päämääristä (Luvut 2.3 ja 2.4)

-

4. Näkemyksenne teemasta 'Kansallisen tason strateginen suunnittelu ja ennakointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

On luonnollista, että ministeriöissä valmistellaan hieman eri keinoin ja eri formaatein omia sopeutumis suunnitelmia. Yhtenäisempi ja keskitetympi suunnittelu ja tilannekuvan jakaminen palvelisi SOSTEn näkökulmasta kuitenkin paremmin sopeutumistavoitteita. Iso osa ilmastonmuutoksen seurauksista on sektorirajat ylittäviä, joten kokonaisvaltaisemman, hallinnonalat ylittävän suunnittelun ja yhteistyön tulisi olla nykyistä laajempaa. Vaarana on, että ilmastonmuutoksen kaltaisiin ilmiöpohjaisiin haasteisiin vastataan sektorikohtaisesti, mikä ei johda tehokkaiisiin toimiin.

5. Näkemyksenne teemasta 'Kokonaisturvallisuus ja yleinen huoltovarmuustyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

6. Näkemyksenne teemasta 'Ruoka- ja ravitsemusturva' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

7. Näkemyksenne teemasta 'Infrastruktuuri ja rakennettu ympäristö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

8. Näkemyksenne teemasta 'Kuivuusriskien hallinta, luonnonvarojen käyttö ja hoito, luonnon monimuotoisuus ja luontopohjaiset ratkaisut' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

9. Näkemyksenne teemasta 'Terveysten suojeleminen ja edistäminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Osiossa viitataan STM:n omaan sopeutumissuunnitelmaan, joka kokoaakin laajasti erilaisia terveysriskejä yksiin kansiin. Kyseisessä suunnitelmassa korostetaan, että terveysriskien ehkäisy vaatii tuekseen myös muiden hallinnonalojen toimia. Tästä syystä onkin syytä vahvistaa poikkihallinnollista yhteistyötä terveyshaittojen ehkäisyssä.

Terveyden osalta osa vaikutuksista on tunnistettu, mutta on vaikea vielä arvioida, miten laajat vaikutukset esimerkiksi (ilmastonmuutoksen lisäämällä) luontokadolla on ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. SOSTE korostaakin riittävien tutkimusresurssien merkitystä terveyshaittoihin sopeutumisessa, jotta tietäisimme mihin kaikkiin haittoihin meidän tulee sopeutua.

STM:n oman suunnitelman tavoitteissa nostetaan esiin hyvinvointialueiden merkitys sopeutumistyössä. Moni hyvinvointialue aloittaa työnsä haasteellisissa olosuhteissa, ja olisi tärkeää varmistaa, että niillä on riittävät resurssit ja osaaminen ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyen. Näin jokaisella alueella voidaan huomioida väestön erityistarpeet myös konkreettisesti.

10. Näkemyksenne teemasta 'Kulttuuriperinnön ja –ympäristön suojele' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

11. Näkemyksenne teemasta 'Alue- ja kuntatason ilmatoriskien hallinta' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

12. Näkemyksenne teemasta 'Tietopohjan vahvistaminen ja tiedon jalkauttaminen' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Osiossa nostetaan esiin oikeudenmukaisuusarviointi ja sen menetelmälliset haasteet. Koska ilmastonmuutokseen, ilmastopolitiikkaan sekä sopeutumis- ja varautumistyöhön liittyy laajoja oikeudenmukaisuusnäkökulmia, olisi perusteltua tehdä laajaa selvitystä esimerkiksi siitä, millaisilla indikaattoreilla ja metodeilla oikeudenmukaisuutta voisi arvioida kaikissa ilmastonmuutokseen liittyvissä yhteyksissä. Tämä auttaisi myös toteuttamaan uuden ilmastolain oikeudenmukaisuutta koskevaa tavoitetta.

13. Näkemyksenne teemasta 'Viestintä ja vuorovaikutus' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

SOSTE pitää viestinnällistä näkökulmaa tärkeänä osana sopeutumistyötä. Erityisesti koronapandemian myötä on selvää, että viranomaisten viestinnällä on suuri merkitys luottamuksen ylläpitämisessä ja oikean tiedon välityksessä. Koska osa ilmastonmuutoksen aiheuttamista riskeistä voi aiheuttaa laajoja seurauksia ja pahimmillaan jopa syventää yhteiskunnan jakolinjoja, on tärkeää, että viestintää tehdään kansalaiset tavoittavasti, ennakoiden ja riittävien resurssien tuella.

14. Näkemyksenne teemasta 'Kansainvälinen yhteistyö' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

-

15. Näkemyksenne teemasta 'Sopeutumisen seuranta ja arviointi' ja siihen sisältyvistä tavoitteista ja toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

Jotta sopeutuminen on tehokasta ja kohdistuu oikein, on tärkeää olla laajasti perillä ilmastonmuutoksen vaikutuksista yhteiskunnassa. SOSTEn näkökulmasta on tärkeää, että ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia kartoitetaan ja seurataan laajasti. Tämä sisältää myös vaikutukset esimerkiksi eriarvoisuuteen, tuloeroihin, elintasoon ja osallisuuteen.

16. Näkemyksenne luvun 2.5.13 lisäselvitystä vaativista toimenpiteistä oman toimialanne tai toimintanne näkökulmasta?

SOSTE pitää tärkeänä, että lisäselvitystarpeissa on nostettu esiin järjestöt. Sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä laajemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä merkittäviä kumppaneita julkiselle sektorille valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Erityisesti, kun ilmastonmuutoksen seurauksiin liittyy muun muassa haavoittuvuuksien tunnistamista ja arviointia, on sosiaali- ja terveysjärjestöjen osaamisen hyödyntäminen koko sopeutumistyötä vahvistava toimi. Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on tietoa monen haavoittuvan ryhmän tilanteesta ja tarpeesta, ja ne voivat tukea viranomaisia tiedottamisessa sekä vahvistaa kriisivalmiutta vapaaehtoistoimijoita hyödyntäen.

17. Miten arvoisitte suunnitelman toimenpiteiden vastuuttamista? Mahdolliset toimenpidekohtaiset ehdotuksenne toteuttajien lisäämiseksi tai poistamiseksi?

-

18. Millaisena näette oman organisaationne tai edustamanne tahon roolin sopeutumissuunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttamisessa?

SOSTE koordinoi sosiaali- ja terveysjärjestöjen ilmastotyötä, jonka yksi osa on nostaa esiin niin julkisessa keskustelussa kuin jäsenjärjestöjenkin keskuudessa ilmastonmuutoksen vaikutuksia ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin. Ilmastonmuutoksen torjunta ja siihen sopeutumisen edistäminen onkin SOSTEn näkökulmasta tärkeä osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Järjestöillä on myös potentiaalia esimerkiksi haavoittuvuuksien tunnistamisessa, eri kohderyhmien tavoittamisessa sekä vapaaehtoisten potentiaalın valjastamisessa. SOSTE osallistuukin mielellään sosiaali- ja terveysjärjestöjä yhteen kokoavana toimijana sopeutumissuunnitelman toteuttamiseen.

19. Tarkemmat huomiot vaikutustenarvioinnista (Luku 2.6)

-

20. Muut huomiot suunnitelmaluonnoksesta.

-

Rissanen Simo
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry